

Kalina Malina: Nošni peperudi. Razkazi. Literaturen glas. Sofija. 96 str.

Kalina Malina se je v bolgarskem slovstvu uveljavila z mladinskimi knjigami pesmi, romanov, povesti, pravljic in iger. Napisala pa je tudi romane in povesti s problematiko odraslih. Kakor nekatera prejšnja njena dela, tako ima tudi pričujoče avtobiografski značaj. Nekoliko romantično in ideliazirano oblikuje vrsto zgodb iz svoje mladosti, ki jo je prikazovala že tudi v drugih delih.

V. N.

Letošnji »Savremenik« Srbske književne zadruge

Kakor že osem let sem je SKZ tudi lani izdala štiri knjige svojega »Savremenika«, ki je, kakor že samo ime pove, namenjen živim srbohrvaškim pisateljem, ki naj bi bil pa po drugi strani tudi nekako zrcalo sodobnega književnega ustvarjanja doma. Jesenska zbirka, ki obsega kakor vedno štiri knjige, vsebuje sledeča dela: Nikola Šop, *Od ranih do kasnih pijetlova* (pesmi), Jela Spiridonović-Savić, *Pripovetke* (novele), Nikola Lopičić, *Seljaci* (novele), Milan Grol, *Iz predratne Srbije* (vtisi in spomini o času in ljudeh). O vseh štirih knjigah bom v naslednjem na kratko spregovoril.

Nikola Šop spada v vrsto najsubtilnejših srbohrvaških lirikov. Oglasil se je kmalu po svetovni vojni, prvo pesniško zbirko je izdal pred trinajstimi leti, drugo leto dni pozneje, tretjo (*»Isus i moja sjena«*) leta 1934., četrto pa letos. Sicer Šop ni plodovit pesnik in iz lastne skušnje vem, kako težko je recimo urednik kake književne revije dobil od njega pesem, ki je bila morda že pred meseci objavljena. Pesniki so navadno posebneži, Nikola Šop pa je prav poseben posebnež. Rodil se je v starinskem, patriarhalnem Jajcu v Bosni, hodil v banjaluško gimnazijo, na beograjski univerzi pa je študiral klasične jezike in je že nekaj let sem srednješolski profesor. Je posebno dobro podkovan latinec, pa je že tudi prevedel nekaj latinskih klasikov.

Reči moram, da so med Srbohrvati zelo redko sejani religiozni liriki. Posebej Srbi (Šop je sicer katolik) jih imajo malo (n. pr. Njegoša), prav tako tudi Hrvati (n. pr. Marin Sabić). Nikolo Šopa moramo po vsej pravici po osnovnem občutju uvrstiti semkaj. Njegova pred petimi leti natisnjena knjiga (Matica Hrvatska) *»Isus i moja sjena«* je v podtalnem toku, v svoji celotnosti religiozna lirika. Jezus je pesnikov prijatelj, s katerim govori kot z navadnim človekom, enostavno in preprosto, dasi ga v vsej tej priprostosti le priznava za Boga. Marsikod se človek spomni sv. Frančiška Asiškega, pa tudi pred kratkim umrlega religioznega pesnika Jammesa. Razen tega ga je v Šopovi liriki tudi nekaj zagrenjenosti in deloma tudi ironije, še več pa socialnega občutja, tako da je pred kratkim nekdo imenoval Šopa nekakega krščanskega socialista. Prav za prav ima pesnik razumevanje za vse malo in preprosto, za vse, ki trpijo, ki so lačni, raztrgani, ubogi. Tako v prejšnji, pa tudi v naj-novejši pesniški knjigi.

Tudi v letošnji Šopovi knjigi *»Od ranih do kasnih pijetlova«* je nekaj motivov z Jezusom, ki so v vidni zvezi s pred leti izšlo zbirko. Razen dvajsetih krajših pesmi obsega knjiga še daljši ciklus z naslovom *»Poraz djece pred nebeskim vratima«* in pa trideset strani obsegajočo poemo v dramatični

obliki »Noč poslednjih zanatlija« (»Noč zadnjih rokodelcev«), v kateri je postavil prelep spomenik rokodelcem svojega rojstnega mesta Jajca. »Poraz otrok pred nebeškimi vrati« je nekaj sila fantastičnega: Lačni otroci, ki jih opijanja duh po kruhu, umro v mrazu od lakote, potem pa naskakujejo nebesa in se ne dajo potolažiti ne s sladko godbo, ne z igračami; šele ko prejmejo vsak hleb vročega kruha, pomečejo sabljice-igračke, s katerimi so naskakovali nebo, odsebe in se umirijo pred Bogom. »Noč zadnjih rokodelcev« je apoteoza stare kulture, starega načina življenja, ki ga je bilo tako polno nekdanje Jajce. Danes je mesto mrtvo, stari rokodelci-mojstri so se umaknili, ker nimajo zaslužka, kajti stroji delajo bogve kod po svetu namesto njih. Pesniku pa je hudo zaradi tega.

Sicer pa Nikola Šop s skromnimi sredstvi doseže mnogo. Njegovi verzi so sila preprosto grajeni, dasi večidel rimani, pripovedovanje enostavno, domače, prizrčno. Čutim nek vpliv klasike. In vendar je prav v tej preprostosti in domačnosti toliko čiste lirike. Ker pesnik pri nas ni skoraj nič znan, bom v nadaljevanju navedel eno najboljših kratkih pesmi iz te zbirke: Kasna posjeta.

Zbog zvijezda budem li budan jedne noći
u dubokim časovima snenim,
u pusti moj stan, k'o davno, opet će doći
pod oreolom teškim, zamračenim.

Nosiš li mi o zvjezdama tajna slova?
Ili tražiš o zemlji vedar glas?
Moj Isuse, još uvijek je pust i prazan krik pjetlova.
Još uvijek, a već sijeda postaje tvoja vlas.

Uvojak za uvojkom srebrinom ti prosijava.
Sve dublje bore na čelu, sve gušći im splet.
Sve pognutija je božanska tvoja glava.
Avaj, sa štapom starca moraćeš u svet.

Znaj, poći ću s tobom i mjesto andjela
nosiću tvoj svežanj kroz sutona slap.
Od grada do grada, od sela do sela.
I kadgod zatreba, pridržaću ti štap.

Pričaće svud o nama blagi ukućani,
sa praga gledajući u sutonov dim,
gdje kasnim putem prodjoše putnici strani:
nebeski neki starac i jedan čovjek s njim.

Jela Spiridinović-Savić je v knjigi z naslovom »Pripovetke« zbrala pet novel: Pale se svetiljke gradske..., Harmonikaš, Gospodjica Georgina, Mala služavka Marija, San Marije iz Magdale. Pisateljica, ki je doma iz Šabca v Podrinju (rodila se je leta 1891.), kar se prečesto zrcali tudi v teh njenih novelah, je končala gimnazijo v rojstnem mestu, pozneje pa je študirala književnost in zgodovino na univerzah v New-Yorku, na Dunaju in v Monakovem. Sedaj živi v Beogradu. Gospa Jela Spiridonović-Savić, ki je med drugim pisala tudi razpravo o zgodovini religije, o mistikih itd., je v prvi vrsti znana kot pesnica. Štejejo jo kot najmočnejšo za Desankom Maksimović.

Pojavila se je že po svetovni vojni, pa spada prav kakor Šop v posebno skupino finih, mehkih, deloma tudi razmišljujočih lirikov z mistično primesjo. Sedaj je novele, ki so bile svoj čas zvečine natisnjene v »Srbskem knj. glasniku«, zbrala v pričujočo knjigo. Njena proza je prijetna, dasi ne bi mogel reči, da je sodobna. Zdaleč bližja je predvojni prozi, zlasti oni Janka Veselinovića in Stevana Sremca. Seveda se pisateljica, ki je prav za prav po svojem notranjem nagnjenju čista, esencialna lirski pesnica, pogosto v prozi izkaže v zdaleč manjšem obsegu in moči kakor v pesmi. Stoji namreč, da mora biti ustvarjalni impulz za pesem drugačen kot pa za prozo, in da je še prav posebej drugačen način obdelave čeprav iste teme v pesmi in v prozi.

V celoti so »Pripovetke« ge. Jese Spiridonović-Savić, kakor jih je zbrala v tej knjigi, prijetno branje, dasi jih med visoko umetnost ne gre šteti. Veliko pa je vreden tisti občutek razpoloženja, notranje sreče in veselja, zadovoljnosti, ki je tako karakterističen za pisateljico, ki je pa na drugi strani tako potreben našemu času in človeku. S tega stališča je kar opravičeno, da je prav SKZ izdala to knjigo prav v tej seriji.

Drugo knjigo novel za letošnje kolo »Savremenika« je zbral mladi črnogorski pisatelj Nikola Lopičić, ki smo ga zadnja leta pogosto srečavali po listih in revijah, zlasti v »Srb. knj. glasniku«. V knjigi »Seljaci« je zbranih osem novel: Mašanov zločin, Na oranju, Radost i žalost seljaka Matana, Imanje, Djevojka, Domaće ognjište, Jošana, Lelek. Dasi je pisatelj mlad in kljub temu, da se mu ta mladost tu in tam pozna tudi v novelah, pomenijo te novele le tehten prinos letošnji srbohrvatski književni letini. Pomembne so zlasti zato, ker je v njih pisec dal vsestransko podobo črnogorskega kmeta (tudi naslov »Seljaci« je izvrsten). Črnogorski kmet, kar si lahko vsakdo že vnaprej predstavlja, ne more biti sit ne zemlje ne kruha. Obojega mu primanjkuje. In prav ta motiv in pa motiv ljubezni na kmetih sta obdelana v teh osmih novelah v različnih variantah. Reči moram, da mi je še zaradi nečesa knjiga posebej ugajala: pisatelj se je trudil, da bi v nji nazorno podal svoje Črnogorce tudi v jeziku, stilu, načinu izražanja. V koliko je uspel, bodo presodili črnogorski filologi, reči pa moram, da sem kot dolgoletni Slovenec med Srbi čutil ob branju te knjige redko radost, da mi je pokazala dolgo vrsto novih poti v srbohrvaško besedišče, ki je več kot bogato. Nekaj bogatega sem čutil ob branju Radićevega »Sela«, pa še ob novelah Južnosrbijanca Krstića. Omeniti moram tudi socialni živec, ki spaja te novele. Sicer je pa inklinacija v to smer pri mladem črnogorskem pisatelju nujna in iz več razlogov kot na dlani.

Zadnja, četrta knjiga kola, je najobsežnejša, saj ima čez dve sto strani. V nji je prvak srbske demokratske stranke in bivši upravnik beogradskega gledališča Milan Grol zbral deset svojih daljših člankov in razprav, ki so zvečine zadnja leta izhajali v »Srbskem književnem glasniku«, sedaj pa so razširjeni izšli v knjigi »Iz predratne Srbije«. Tako se nahajajo v knjigi članki: Predvojna Srbija, Beograd nekad i sad (zanimiva podoba naše prestolnice v zadnjih sto letih!), Bogdan Popović, Milan Rakić, Ljubomir Stojanović, Jovan Skerlić, Radoje Domanović, Stevan Luković, Jankova »Zvezda« (revija Janka Veselinovića), Branislav Nušić.

Pisca te knjige moram na vsak način uvrstiti med najvidnejša peresa, kar jih premorejo Srbi na področju memoarske literature, zgodovinskih razprav, pa tudi književnih studij. Že iz naslovov, kakor sem jih navedel, se vidi, da je pisec večidel razpravljajal o posameznih književnikih. Prav za prav to ni nikako razpravljanje. Grol pripoveduje vse iz lastnega doživetja, saj je stari Beograjčan, ki je zvečine rasel v istih okoliščinah kakor vsi gori imenovani, skupaj so se kot otročaji igrali po ulicah, skupaj doraščali, skupaj delali, pa bilo na področju književnosti ali pa politike kakor tudi drugod. Prva dva krajša sestavka pa bi zaslužila zaradi svoje kondenziranosti in aktualnosti slovenski prevod. Samo par kričečih citatov iz njih!

»... Srbija, koja je, isto kao svoje oslobodjenje i organizaciju zemlje, i sve drugo izvodila sopstvenim silama, išla je sporije (namreč od Bolgarije, ki je »... dvadeset godina posle oslobodjenja brojala škola i učitelja isto koliko Srbija šezdeset godina od nje starija«, seveda z rusko pomočjo). Tako naprimer, sudije koji su imali da primenjuju prvi Gradjanski zakonik od 1844, u većini nepismene su... Škola, nauka, književnost i umetnost od prvog dana oslobodjenja došle su u domen misionara od strane Srba iz Vojvodine... Nesrečni Jovan Sterija Popović, razočaran i do srca uvredjen, do groba nije mogao razumeti tu isključivost domorodca-srbijanca. Medjutim sukob tu nije bio ljudi nego naravi, mentaliteta dva sveta: jednog ugladjenog gradjanskog, srednjo-evropskog i u mnogim manirima dnevnog života emancipovanog, i drugog seljačkog — seljačkog od prvog do poslednjeg čoveka u zemlji, balkanskog, sirovo parijarhalnog, u sebe zatvorenog i sujeverno tradicionalnog. I zato žive kulturne radnje nije moglo biti dok za nju nisu pristigle izvorne snage narodne koje su i državu stvorile.« (Iz predratne Srbije.)

Za Beograd pa sijajno pove: »... Primera nema za onako izdvojen karakter kakvim je Beograd počeo svoj život u XIX veku, na granici ne dva carstva, nego dva sveta. Jedna šarena trgovačka naseobina uz gradski garnizon, završni han na dugom karavanskom drumu, poslednji bazar Carigrada i prvi magazin Beča, na savskom ćumruku. U tu tursku, grčko-cincarsku i jevrejsku čaršiju nagrće od ustanka, s one strane Save i Dunava, tako zvana prečanska graničarska inteligencija, a s juga, sa svih strana srbijansko seljaštvo, koje odmah, s nogu, ustrojava svu državnu upravu... Danas posle sto godina, Beograd ne guta i ne svaruje više: on je progutan, Levantom, Balkanom, Peštom, ali naročito najezdom palanke svih rasa, jezika i vera oko sebe...« (Beograd nekad i sad.)

Takih in podobnih primerov bi lahko naštel dolgo vrsto. Zato ni čudno, če je kritika to knjigo sprejela še z zdaleč večjim veseljem kakor pred leti istega pisca »Pozorišne kritike«, ki so izšle v prvem kolu »Savremenika«. Grol je pisec, ki zna napisati. Njegovi članki prinašajo marsikod docela nove poglede na posamezne osebnosti in dogodke, zlasti zato, ker je pisec vse, o čemer piše, sam doživel. Zlasti topel je članek o lani umrlem pesniku Rakiću, v katerem je dosti novega gradiva, kar gre na rovaš družinskih ozir. sorodniških stikov med obema družinama. V celoti je letošnje kolo »Savremenika« uspelo. Vendar je najpomembnejša prav tale zadnja, Grolova knjiga. T. P.